

УДК 339.732.4:336.722(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/175-5>**Кушнір Н. О.**кандидат економічних наук, доцент,
Ужгородський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2074-2506>**Стойка І. І.**магістр,
Ужгородський національний університет**Kushnir Nataliya, Stoyka Ivan**
Uzhhorod National University

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ МВФ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Глобалізаційні процеси в економіці вимагають належного управління фінансовими ресурсами країн, адже регулювання міжнародного фінансового ринку є одним із найважливіших завдань успішного розвитку світової економіки та окремих національних господарств. Міжнародний валютний фонд від початку свого створення був призначений для регулювання фінансової ситуації, що склалася у післявоєнний період у світовому просторі. У сучасних умовах інформаційного розвитку світових економічних систем змінюються роль та значення міжнародних фінансових організацій, тому політика та діяльність МВФ усе частіше піддаються критиці, що є аргументованою та вимагає перебудови і реформування окремих напрямів діяльності фонду.

Ключові слова: МВФ, країни, кошти, кредити, фінансові програми.

ASSESSMENT OF THE IMF'S ACTIVITIES IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Globalization processes in the economy require proper management of financial resources of countries, because the regulation of the international financial market is one of the most important tasks for the successful development of the world economy and individual national economies. Since its inception, the International Monetary Fund has been designed to regulate the financial situation in the postwar period in the world. In modern conditions of information development of world economic systems, the role and importance of international financial organizations is changing. Therefore, the policy and activities of the IMF are increasingly criticized, which is justified and requires restructuring and reform of certain areas of the fund. The main task of the International Monetary Fund is to provide loans to countries that do not have sufficient foreign exchange reserves and are in a balance of payments deficit. The International Monetary Fund currently has 190 member countries. Each member country is obliged to pay contributions to the IMF, the amount of which is calculated taking into account the national economic potential. This entitles these countries to borrow money when needed. The IMF is the central institution of the international monetary and financial system. It is designed to avoid crises in this system by encouraging states to adopt sound economic policies; at the same time, it is also a fund that can be used by Member States in need of temporary funding to address balance of payments problems. The newly created IMF is designed to regulate monetary relations between countries and the implementation of financial assistance to member countries by providing them with short-term foreign currency loans due to currency difficulties due to imbalances in balance of payments.

Keywords: IMF, countries, funds, loans, financial programs.

JEL classification: E50, E42

Постановка проблеми. Питання впливу кредитно-фінансової діяльності МВФ на національні економіки в системі ефективної економічної політики з подолання кризових явищ у сфері трьох основних напрямів діяльності МВФ: нагляді за валютною політикою країн-членів, кредитно-фінансовою діяльністю та наданні технічної допомоги залишаються не до кінця дослідженими. У сучасних умовах інформаційного розвитку світових економічних систем змінюються роль та значення міжнародних фінансових організацій, тому політика та діяльність МВФ усе частіше піддаються критиці, що є аргументованою та вимагає перебудови і реформування окремих напрямів діяльності фонду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження діяльності Міжнародного валютного фонду та його впливу на функціонування міжнародної економічної системи зробили провідні

вітчизняні вчені: А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун, В.А. Шинкар [4] та ін. Однак поза увагою науковців залишаються питання впливу кредитно-фінансової діяльності МВФ на національні економіки в системі ефективної економічної політики з подолання кризових явищ у сфері трьох основних напрямів діяльності МВФ: нагляді за валютною політикою країн-членів, кредитно-фінансовою діяльністю та наданні технічної допомоги.

Мета статті полягає у дослідженні діяльності Міжнародного валютного фонду в аспекті впливу на глобальну макроекономічну політику.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний валютний фонд виконує низку функцій, основною з яких є фінансування та кредитування. Кредитування Міжнародний валютний фонд здійснює з різними цілями, у різних формах та на різних умовах. Фонд

включає кредитування для потреб вирівнювання платіжного балансу, компенсаційне фінансування та допомогу найбільш біднішим країнам світу [1]. Фінансові операції, які є основним напрямом діяльності, МВФ здійснює тільки з офіційними органами країн – членів Фонду. Виділення кредитів залежить від трьох основних факторів: потреби в ресурсах для вирівнювання платіжного балансу, квоти країни та виконання вимог Фонду.

Протягом тривалого періоду часу основним кредитним інструментом Фонду для здійснення кредитування на загальних умовах були домовленості про кредити «стенд-бай». Проте після світової фінансової кризи 2007–2009 рр. МВФ розширив свій набір інструментів кредитування.

Одна з головних цілей полягала у розширенні набору інструментів для запобігання кризам шляхом створення Гнучкої кредитної лінії і Лінії превентивної підтримки ліквідності. Окрім того, був створений Інструмент для прискореного фінансування, який може використовуватися в широкому діапазоні обставин, замінюючи собою політику екстреної допомоги МВФ (табл. 1).

Із табл. 1 видно, що значення кожного із цих інструментів є досить важливим для країн світу, але слід зазначити, що роль «стенд-бай» значно зменшилася за останні роки, а найчастіше почали використовувати Механізм розширеного фінансування (EFF) та Гнучку кредитну лінію (FCL).

В основі Механізму розширеного фінансування є довгострокова допомога для підтримки структурних реформ держав-членів із метою подолання труднощів платіжного балансу довгострокового характеру. Прийняття програми терміном дії до чотирьох років, що включає структурні перетворення, зі щорічним докладним поданням заходів політики на наступні 12 місяців.

Гнучка кредитна лінія передбачає використання кредитних траншів для задоволення всіх потреб, пов'язаних із фінансуванням платіжного балансу, потенційних або фактичних. Дуже міцні перспективні макроекономічні детермінанти, основа економічної політики і демонстровані протягом певного періоду позитивні результати.

Рахунок загальних ресурсів є головним рахунком МВФ, що складається з пулу валют і резервних активів, що являють собою оплачену підписку держав-членів у вигляді квот. Він є рахунком, з якого здійснюється фінансування операцій МВФ із не пільгового кредитування. У 2019 фінансовому році Виконавча рада затвердила сім нових домовленостей, а також одне підвищення доступу (Аргентині) і одне скорочення доступу (Мексикі) за двома існуючими домовленостями в рамках механізмів непільгового фінансування МВФ на загальну суму 50,5 млрд СДР (70,0 млрд дол. США за обмінним курсом станом на 30 квітня 2019 року, рівному 0,721626 СПЗ за 1 доллар) [3]. Із цих нових домовленостей дві були превентивними.

На домовленість про кредит «стенд-бай» (і подальше збільшення доступу) з Аргентиною (40,7 млрд СДР) припало приблизно 70% нових зобов'язань (виключаючи скорочення доступу Мексикі в розмірі 8 912,7 млн СДР). В останні 30% увійшли ще одна домовленість про кредит «стенд-бай» з Україною (2 800,0 млн СДР); три домовленості з розширеного кредитування в рамках механізму розширеного кредитування МВФ з Барбадосом (208,0 млн СДР), Анголою (2 673,0 млн СДР) і Еквадором (3 035,0 млн СДР); домовленість у рамках гнучкої кредитної лінії з Колумбією (7 848,0 млн СДР) і домовленість у рамках лінії превентивної підтримки та ліквідності з Марокко (2 150,8 млн СДР).

Із табл. 2 видно, що непільгові механізми кредитування МВФ застосовуються до всіх країн, що розвиваються, а саме: кредитний механізм Stand-by (SBA),

Таблиця 1

Фінансові програми для підтримки країн – членів МВФ

Назва	Умови	Вимоги програми	Термін надання, місяців	Процентна ставка	Обсяг кредитування, у % від квоти	Термін повернення позики, років
Програма «стенд-бай»	Загальні	Досягнення програмних цілей	12-24	Ринкова	100-600	3.25-5
Розширене кредитування	Загальні	Досягнення програмних цілей	36	Ринкова	600	4.5-10
Превентивна кредитна лінія для підтримання ліквідності	Загальні	Виконання критеріїв ефективності	6-24	Ринкова	250-500	3-5
Гнучка кредитна лінія	Загальні	Виконання критеріїв ефективності	12-24	Ринкова	500-1000	3.25-5
Інструмент прискореного фінансування для надання екстреної допомоги	Загальні	Усунення негативних факторів	39-60	Ринкова	100	3.25-5
Інструмент «стенд-бай»	Пільгові	Досягнення програмних цілей	12-24	0.25%	120-300	4-8
Інструмент розширеного кредитування	Пільгові	Досягнення програмних цілей	36-60	0%	120-300	5.5-10
Інструмент прискореного кредитування	Пільгові	Усунення негативних факторів	Одноразова виплата	0%	75-100	5.5-10

Джерело: [3]

Таблиця 2

Домовленості, затвержені в рамках Рахунку загальних ресурсів у 2019 р. (у мільйонах СДР)

Держави-члени	Вид домовленості	Дата набрання чинності	Затверджена сума
НОВІ ДОМОВЛЕНОСТІ			
Колумбія	Гнучка кредитна лінія на 24 місяця	25 травня 2018 р.	7848,0
Аргентина	Домовленість про кредит «стенд-бай» на 36 місяців	20 червня 2018 р.	35379,0
Барбадос	Розширена домовленість на 48 місяців	1 жовтня 2018 р.	208,0
Ангола	Розширена домовленість на 36 місяців	7 грудня 2018 р.	2673,0
Марокко	Лінія превентивної підтримки і ліквідності на 24 місяця	17 грудня 2018 р.	2150,8
Україна	Домовленість про кредит «стенд-бай» на 14 місяців	18 грудня 2018 р.	2800,0
Еквадор	Розширена домовленість на 36 місяців	11 березня 2019 р.	3035,0
Всього			54093,8
ПІДВИЩЕННЯ/ЗНИЖЕННЯ ДОСТУПУ В РАМКАХ НАЯВНИХ ДОМОВЛЕНОСТЕЙ			
Аргентина	Підвищення доступу в рамках Домовленості про кредит «стенд-бай» на 36 місяців	26 жовтня 2018 р.	5335,0
Мексика	Зниження доступу в рамках Гнучкої кредитної лінії на 24 місяця	26 листопада 2018 р.	8912,7
Усього			3577,7
Разом			50516,1

Джерело: [2]

гнучка кредитна лінія (FCL), лінії превентивної підтримки і ліквідності (PLL), механізм розширеного кредитування (EFF) та механізм прискореного фінансування (RFI), що може бути застосований у разі екстреної необхідності підтримки платіжного балансу.

У 2019 р. надання коштів у рамках домовленостей про фінансування з використанням Рахунку загальних ресурсів, які називаються «покупками», становило 34,0 млрд СДР (47,2 млрд дол. США). Із цих покупок понад 93% було здійснено Аргентиною, Єгиптом і Україною. Загальний обсяг погашень, званих «викупом», за фінансовий рік становив 8,2 млрд СДР (11,4 млрд дол. США). З огляду на значно більший обсяг покупок порівняно з викупом, сума непогашених кредитів у рамках Рахунку загальних ресурсів збільшилася до 63,7 млрд СДР (88,3 млрд дол. США) з 37,9 млрд СДР (52,5 млрд дол. США) роком раніше.

У 2019 р. МВФ прийняв зобов'язання щодо надання кредитів на суму 235,1 млн СДР (325,72 млн дол. США) країнам, що розвиваються, з низькими доходами в рамках програми, підтримуваних ресурсами Трастового фонду, на меті якого – скорочення бідності і сприяння економічному зростанню. Сукупний обсяг непогашених пільгових кредитів 52 державам-членам становив 6,45 млрд СДР на кінець квітня 2019 р.

Основа пільгового фінансування МВФ регулярно переглядається для забезпечення обліку мінливих потреб. У 2015 р. в рамках більш широких зусиль міжнародного співтовариства з надання підтримки країнам у досягненні Цілей сталого розвитку була укріплена система фінансової безпеки країнам з низькими доходами. У числі найважливіших змін [3]: 1) підвищення норм і лімітів доступу до пільгових механізмів Трастового фонду на цілі скорочення бідності і сприяння економічному зростанню на 50%; 2) перебалансування структури поєднання пільгового і не пільгового фінансування, що надається країнам, які отримують підтримку МВФ у вигляді поєднання ресурсів Трастового фонду з метою скорочення бідності і сприяння економічному зростанню та Рахунку загальних ресурсів із

переходом від співвідношення один до одного до співвідношення один до двох; 3) установлення безстрокової нульової процентної ставки за виділеними в рамках Механізму прискореного кредитування засобами, призначеними для надання допомоги країнам, що знаходяться в уразливому становищі і постраждали від стихійних лих.

В умовах економічної кризи країни часто потребують фінансування, щоб подолати проблеми з платіжним балансом. Від моменту свого створення в червні 1952 р. програма stand-by (далі – SBA) є інструментом надання позик для країн, що розвиваються, та розвинених країн. SBA було модернізовано у 2009 р. разом із розширеним набором інструментів Фонду, щоб бути більш гнучкою та відповідати потребам країн-членів. Умови впорядкували та спростили, а заздалегідь було надано більше коштів.

Дана програма дає змогу Фонду гнучко реагувати на потреби країн у зовнішньому фінансуванні та підтримувати їх політику коригування за допомогою короткострокового фінансування. Усі країни-члени, які стикаються з реальними або потенційними потребами у зовнішньому фінансуванні, мають право на участь у цій програмі відповідно до політики МВФ. Однак SBA частіше використовується країнами-членами із середнім рівнем доходу, оскільки країни з низьким рівнем доходу мають цілу низку пільгових інструментів, пристосованих до їхніх потреб. Тривалість SBA є гнучкою і, як правило, охоплює період 12–24 місяців, але не більше 36 місяців.

Доступ до фінансових ресурсів МВФ у рамках SBA регулюється потребою країни-члена у фінансуванні, спроможністю до погашення та скористатися послугами з використанням ресурсів МВФ. У межах цих указівок SBA забезпечує гнучкість щодо суми, що надається, та термінів виплат.

Розвиток потенціалу є теж однією з трьох основних функцій МВФ поряд із кредитуванням і наглядовою діяльністю, і на нього припадає 30% його бюджету. Розвиток потенціалу допомагає державам-членам фор-

мувати ефективні заходи політики та інститутів (центральних банків, міністерства фінансів) із метою зміцнення економіки, розширення інклюзивного зростання і створення робочих місць.

Ініційована державами-членами допомога МВФ у сфері розвитку потенціалу, що включає як розвиток інститутів і розроблення заходів політики, так і професійний розвиток співробітників, охоплювала всі 189 держав-членів. На розвиток потенціалу припадала майже третина адміністративних витрат МВФ у 2019 р. Значна частина цих витрат спрямовувалася на технічну допомогу, яка становить 25%, а на частку підготовки кадрів припадає 5% (табл. 3).

Таблиця 3

**Частки витрат
на основні види діяльності МВФ у 2019 р.**

Показники	Частка витрат, %
Розвиток потенціалу	30
Технічна допомога	25
Нагляд на двосторонній основі	25
Нагляд на багатосторонній основі	19
Кредитування	13
Нагляд за глобальною системою	11
Підготовка кадрів	5
Інше	2

Джерело: [2]

Із табл. 3 видно, що найбільша частка витрат Фонду припадає на розвиток потенціалу країн-членів (30%). За період 2016–2019 рр. найбільше витрат на розвиток потенціалу МВФ виділив Африці на південь від Сахари та Азіатсько-Тихоокеанському регіону.

Сукупні рівні виконання завдань МВФ щодо розвитку можливостей у 2019 р. у цілому відповідають рівням 2018 р. Загальна сума прямих витрат на діяльність із розвитку потенціалу (за винятком загальної підтримки і накладних витрат на управління) стабілізувалася на рівні приблизно 306 млн дол. США у 2019 р. порівняно з 303 млн дол. США у 2018 р. Компонент фінансування із зовнішніх джерел у 2019 р. становив 55% від загального обсягу.

Розглянемо ключових партнерів Міжнародного валютного фонду, які фінансово допомагають та сприяють розвитку потенціалу країн.

Зусилля МВФ щодо обміну досвідом та знаннями визначаються попитом, тобто ініційованими безпосередньо країнами-членами. Попри глобальні економічні виклики та прихильність міжнародного співтовариства до цілей сталого розвитку цей попит значно зріс за останні роки. У 2018 р. МВФ надав підтримку майже всім 190 країнам-членам.

МВФ вносить значну кількість власних ресурсів для забезпечення задоволення попиту з боку країн-

членів. Двосторонні та багатосторонні партнери також відіграють важливу роль у задоволенні цього попиту і нині фінансують близько половини зусиль МВФ щодо обміну знаннями та досвідом. Партнери роблять внесок у роботу МВФ щодо обміну знаннями різними способами: за допомогою глобальної мережі регіональних центрів розвитку потенціалу та тематичних фондів, орієнтованих на спеціалізовані галузі, або за допомогою двосторонніх програм.

У 1990 р. Японія стала першим партнером, який підтримав зусилля МВФ із розвитку потенціалу, і сьогодні є його найбільшим вкладником, забезпечивши 651 млн дол. США [3]. Понад 100 країн – членів МВФ по всьому світу скористалися підтримкою Японії. У 2019 р. уряд Японії профінансував великий портфель програм завдяки новому внеску в розмірі 30 млн дол.

Партнерство між ЄС та МВФ для країн, що розвиваються, організоване за трьома основними стовпами: «Флагманська ініціатива Африки» для підтримки економічного зростання в Африці; «Ініціатива зібрати більше» для сприяння мобілізації доходів; «Ініціатива витратити краще» для підвищення ефективності державних витрат.

Завдяки стійкій підтримці регіональних центрів розвитку потенціалу та глобальних тематичних фондів, а також двосторонніх програм партнерство охоплює широкий спектр питань, що стосуються належного економічного врядування та побудови інституцій, а також пов'язаних із цим потреб розвитку людського потенціалу, що допомагає країнам досягти стійкого прогресу до досягнення Цілей сталого розвитку. МВФ також співпрацює з ЄС для підтримки своїх країн-членів та держав, що приєдналися до побудови міцних інституцій та політики. Починаючи з 2009 р. ЄС вніс близько 210 млн дол. у розвиток потенціалу МВФ [3]. За останні три роки дане інтеграційне угруповання зробило найбільший внесок у зусилля МВФ із розвитку потенціалу.

Висновки. Отже, МВФ виконує широке коло різноманітних функцій. Чи не найголовнішою з них є кредитування країн-членів. Також на МВФ покладено функції нагляду за валютною діяльністю країн-членів, а також надання різних видів технічної допомоги і випуск СДР. У цілому виконання таких функцій є досить успішним, про що свідчать показники динаміки кредитів та інших видів допомоги від МВФ.

Членство та тісна кредитна співпраця країн з МВФ є дуже важливими для інвесторів: міжнародних фінансових організацій, інвестиційних банків, фінансових корпорацій тощо. Для них перебування держави у програмі МВФ – це ознака того, що у країні проводитимуться реформи, створюватимуться ринки і загалом уряд не буде робити необдуманих кроків проти бізнесу та інвесторів, а отже, ризики вкладання коштів у країну зменшуються.

Список використаних джерел:

1. Ксендзук В.В. Аналіз діяльності Міжнародного валютного фонду в умовах глобалізаційних економічних процесів. URL: <http://www.irbis-nbu.gov.ua>.
2. Международный валютный фонд. Годовой отчет 2019. От стабилизации к устойчивому росту. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2019/eng/assets/pdf/imf-annual-report-2019-ru.pdf>.
3. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org>.
4. Шинкар В.А., Яцко Л.Б., Яцко Г.В. Міжнародний валютний фонд та його вплив на глобальну макроекономічну політику. *Науковий вісник УжНУ*. 2016. № 6(3). С. 148–151.

References:

1. Ksendzuk V.V. Analiz diyalnosti Mizhnarodnoho Valyutnoho Fondu v umovakh hlobalizatsiynykh ekonomichnykh protsesiv. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
2. Mezhdunarodnyy valyutnyy fond. Hodovoy otchet 2019. Ot stabylyzatsyy k ustoychivomu rostu. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2019/eng/assets/pdf/imf-annual-report-2019-ru.pdf>.
3. Ofitsiyny sayt Mizhnarodnoho valyutnoho fondu. URL: <http://www.imf.org>.
4. Shynkar V.A., Yatsko L.B., Yatsko H.V. (2016) Mizhnarodnyy valyutnyy fond ta yoho vplyv na hlobal'nu makroekonomichnu polityku. *Naukovyy visnyk UzhNU*, no. 6 (3), pp. 148–151.